

Masaryk in problem samomora v sodobni družbi

MARKO KERŠEVAN

Že uvodne in pozdravne besede so dovolj razločno povedale, zakaj se danes, ob koncu stoletja v srednjeevropskem prostoru oziramo k Masaryku, oziroma v čem je Masarykovo delo lahko spodbudno za naše soočanje s sedanjimi vprašanji. Kolegi pred menoj so tudi že pokazali na nekatera posebna področja, na katerih se Masaryk pojavlja kot neke vrste miselni partner. Dr. Joganova je izrecno spomnila na temo, ki je danes izjemno aktualna, na odnose med spoloma; prepričljivo je prikazala Masarykova stališča v tej zvezi. Njegovo stališče bi lahko ilustrirali s preprostim dejstvom (ki je še danes zelo redko), da je Masaryk privzel k svojemu priimku tudi ženin priimek (Garrique).

Sam bi na kratko spomnil na zasluge, ki jih ima Masaryk za obstoj sociologije v srednjeevropskem prostoru. Masaryk je, lahko rečemo, vzrok in dokaz, da sociologija v tem prostoru ni niti nekakšna povojna amerikanščina, niti nekaj, kar je prišlo v srednjo Evropo in k nam šele s socializmom, pa tudi ne nekaj, kar naj bi v začetku obstajalo le kot "katoliška sociologija", kot način predstavljanja cerkvenega socialnega nauka. Masaryk sam je s svojimi deli, pa tudi s svojo življenjsko potjo (dokler je bila akademska) neposredno prispeval k uveljavljanju sociologije v srednji Evropi. V začetku tako kot mnogi, ki so začeli s sociologijo, namreč z akademskih naslovom in položajem profesorja filozofije. Toda že pod naslovom praktične filozofije je uvajal tudi sociološke teme. Izrecno jih je uvajal s svojimi knjigami in deli, tako s splošnimi, kot so Priročnik sociologije, Temelj in metode sociologije iz leta 1901, ali s konkretnjšimi (vsaj po nameri), kot npr. spis Sociološki pomen alkoholizma (1901). Njegov politični naslednik Beneš pa je kot izredni profesor sociologije na Karlovi univerzi uveljavil sociologijo tudi v običajnem akademskem smislu.

Ustavil bi se še ob enem zelo značilnem, ampak žal med sociologi (ne samo pri nas) pozabljenem Masarykovem vstopu v sociologijo. Napisal je namreč dve habilitacijski deli. Prvo delo leta 1877 na dunajski univerzi ni bilo sprejeto, nosilo pa je naslov "Načela sociologije"; naslednje delo, ki je bilo na tej univerzi sprejeto, pa je delo o samomoru: "Samomor kot socialni množični pojav moderne civilizacije (seveda v nemščini, leta 1881, v češčini je izšlo šele leta 1904). Opozarjam na neupravičeno pozabljenost tega dela, ker kaže po svoji zastavitvi izjemno sorodnost z drugim, kasnejšim sociološkim spoprijemom s temo samomora, z Durkheimovim "Samomorom" iz leta 1897, ki ga seveda vsi poznamo kot "prvega" in "klasičnega". Gotovo je Masarykovo delo ostalo bolj praktično filozofsko, bolj esejistično, manj metodološko strogo, pojmovno ni tako razvito in razvejano kot znano in slavno Durkheimovo delo, toda osnovne teze so si zelo blizu (ne pozabimo, da ga je Masaryk pisal še kot zelo mlad znanstvenik). Opozarja, da je samomor nekaj, kar je najbolj razširjeno v modernih okoljih, tam, kjer so razširjeni moderna intelektualna skepsa, z njo povezan individualizem in z njim povezana pogosta ravnodušnost do drugih ljudi. V tej zvezi navaja statistike, kot Durkheim ugotavlja, da je v protestantskih deželah večje število samomorov, prav tako v naprednih katoliških okoljih, kjer so zgornje, torej intelektualne plasti od Cerkve distancirane, osamosvojene in kritične (razvijajo, kot pravi, pravzaprav nekakšen notranji protestantizem), medtem ko je v tradicionalnih katoliških deželah samomorov malo. Tudi videni izhod iz tega je podoben Durkheimovemu: ne povratek

nazaj v neka nekritična, neskeptična, neindividualistična in neindividualizirana stanja (sam je leta 1880 prestopil iz katoliške cerkve v reformirano protestantsko), temveč dopolnitev tega individualizma s človeško solidarnostjo, pri čemer naj bi pomagala nova etična iskanja, kajti tista stara očitno ne zadoščajo.